

॥ अभिश्रवण-मन्त्राः ॥

॥ पुरुषसूक्तम् ॥

(तैत्तिरीयारण्यकम्/प्रपाठकः - ३/अनुवाकः - १२-१३)

स॒हस्रं॑शीर्षा॒ पुरु॑षः। स॒हस्रा॑क्षः स॒हस्रं॑पात्। स भूमिं॑
 वि॒श्वतो॑ वृत्वा। अत्य॑तिष्ठद्वशाङ्गुलम्॥ पुरु॑ष ए॒वेद॑ सर्वम्।
 यद्भू॑तं यच्च॒ भव्यम्॑। उ॒तामृ॑त॒त्वस्येशा॑नः। यदन्ने॑नाति॒रोह॑ति॥
 ए॒तावा॑नस्य महि॒मा। अतो॒ ज्याया॑श्च॒ पूरु॑षः। पादो॑ऽस्य
 वि॒श्वा भू॑तानि। त्रि॒पाद॑स्यामृतं दि॒वि॥ त्रि॒पादूर्ध्व उदै॑त्पुरु॑षः।
 पादो॑ऽस्ये॒हाऽऽभ॑वात्पुनः। ततो॒ विश्व॑ङ्म॒क्राम॑त्। सा॒शना॑न॒शने॑
 अ॒भि॥ तस्मा॑द्विराडजायत। वि॒राजो॑ अधि पूरु॑षः। स
 जा॒तो अत्य॑रिच्यत। प॒श्चाद्भूमि॑मथो पु॒रः॥ यत्पुरु॑षेण
 ह॒विषा॑। दे॒वा य॒ज्ञमत॑न्वत। व॒सन्तो अ॑स्याऽऽसी॒दाज्यम्॑।
 ग्री॒ष्म इ॒ध्मः शर॑द्ध॒विः॥ स॒प्तास्या॑ऽऽसन् परि॒धयः॑।
 त्रिः स॒प्त स॒मिधः॑ कृ॒ताः। दे॒वा यद्य॒ज्ञं त॑न्वा॒नाः।
 अब॑ध्नन् पुरु॑षं प॒शुम्॥ तं य॒ज्ञं ब॒र्हिषि॑ प्रौक्षन्। पुरु॑षं
 जा॒तम॑ग्रतः। तेन॑ दे॒वा अय॑जन्त। सा॒ध्या ऋ॑षयश्च॒ ये॥
 तस्मा॑द्य॒ज्ञात्सर्व॑हुतः। सम्भृ॑तं पृषदाज्यम्। प॒शूँस्ता॑श्च॒क्रे

वायुव्यान्। आरुण्यान्ग्राम्याश्च ये॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः।
 ऋचः सामानि जज्ञिरे। छन्दांसि जज्ञिरे तस्मात्।
 यजुस्तस्मादजायत॥ तस्मादश्वा अजायन्त। ये के
 चोभयादतः। गावो ह जज्ञिरे तस्मात्। तस्माज्जाता
 अजावयः॥ यत्पुरुषं व्यदधुः। कतिधा व्यकल्पयन्। मुखं
 किमस्य कौ बाहू। कावूरू पादावुच्येते॥ ब्राह्मणोऽस्य
 मुखमासीत्। बाहू राजन्यः कृतः। ऊरू तदस्य यद्वैश्यः।
 पद्भ्यां शूद्रो अजायत॥ चन्द्रमा मनसो जातः। चक्षोः सूर्यो
 अजायत। मुखादिन्द्रश्चाग्निश्च। प्राणाद्वायुरजायत॥ नाभ्यां
 आसीदन्तरिक्षम्। शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत। पद्भ्यां भूमिर्दिशः
 श्रोत्रात्। तथा लोकां अकल्पयन्॥ वेदाहमेतं पुरुषं
 महान्तम्। आदित्यवर्णं तमसस्तु पारे॥ सर्वाणि रूपाणि
 विचित्य धीरः। नामानि कृत्वाऽभिवदन् यदास्तै॥ धाता
 पुरस्ताद्यमुदाजहार। शक्रः प्रविद्वान् प्रदिशश्चतस्रः। तमेवं
 विद्वानमृतं इह भवति। नान्यः पन्था अयनाय विद्यते॥
 यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवाः। तानि धर्माणि प्रथमान्यासन्।
 ते ह नाकं महिमानः सचन्ते। यत्र पूर्वं साध्याः सन्ति
 देवाः॥ अद्भ्यः सम्भूतः पृथिव्यै रसाच्च। विश्वकर्मणः

समवर्तताधि। तस्य त्वष्टा विदधद्रूपमेति। तत्पुरुषस्य
विश्वमाजानमग्रे॥ वेदाहमेतं पुरुषं महान्तम्। आदित्यवर्णं
तमसः परस्तात्। तमेवं विद्वानमृतं इह भवति। नान्यः पन्था
विद्यतेऽयनाय॥ प्रजापतिश्चरति गर्भे अन्तः। अजायमानो
बहुधा विजायते। तस्य धीराः परिजानन्ति योनिम्।
मरीचीनां पदमिच्छन्ति वेधसः॥ यो देवेभ्य आतपति।
यो देवानां पुरोहितः। पूर्वो यो देवेभ्यो जातः। नमो
रुचाय ब्राह्मये॥ रुचं ब्राह्मं जनयन्तः। देवा अग्रे तदब्रुवन्।
यस्त्वैवं ब्राह्मणो विद्यात्। तस्य देवा असन् वशे॥ ह्रीश्च ते
लक्ष्मीश्च पत्न्यौ। अहोरात्रे पार्श्वे। नक्षत्राणि रूपम्। अश्विनौ
व्यात्तम्। इष्टं मनिषाण। अमुं मनिषाण। सर्वं मनिषाण॥
॥ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥

॥ नारायणसूक्तम् ॥

(तैत्तिरीयारण्यकम्/प्रपाठकः - १०/अनुवाकः - १३)

सहस्रशीर्षं देवं विश्वाक्षं विश्वशम्भुवम्। विश्वं नारायणं
देवमक्षरं परमं पदम्। विश्वतः परमान्नित्यं विश्वं

नारायणः हरिम्। विश्वमेवेदं पुरुषस्तद्विश्वमुपजीवति।
 पतिं विश्वस्याऽऽत्मेश्वरं शाश्वतं शिवमच्युतम्। नारायणं
 महाज्ञेयं विश्वात्मानं परायणम्। नारायणपरो ज्योतिरात्मा
 नारायणः परः। नारायण परं ब्रह्म तत्त्वं नारायणः
 परः। नारायणपरो ध्याता ध्यानं नारायणः परः। यच्च
 किञ्चिज्जगत्सर्वं दृश्यते श्रूयतेऽपि वा॥

अन्तर्बहिश्च तत्सर्वं व्याप्य नारायणः स्थितः। अनन्तमव्ययं
 कविः समुद्रेऽन्तं विश्वशम्भुवम्। पद्मकोश प्रतीकाशः
 हृदयं चाप्यधोमुखम्। अधो निष्ठ्या वितस्त्यान्ते नाभ्यामुपरि
 तिष्ठति। ज्वालामालाकुलं भाती विश्वस्याऽऽयतनं महत्।
 सन्ततः शिलाभिस्तुलम्बत्याकोशसन्निभम्। तस्यान्ते
 सुषिरः सूक्ष्मं तस्मिन्सर्वं प्रतिष्ठितम्। तस्य मध्ये महान-
 ग्निर्विश्वार्चिर्विश्वतोमुखः। सोऽग्रभुग्विभजन्तिष्ठन्नाहारमजरः
 कविः। तिर्यगूर्ध्वमधः शायी रश्मयस्तस्य सन्तता।
 सन्तापयति स्वं देहमापादतलमस्तकः। तस्य मध्ये
 वह्निशिखा अणीयोर्ध्वा व्यवस्थितः। नीलतोयद-
 मध्यस्थाद्विद्युल्लेखेव भास्वरा। नीवारशूकवत्तन्वी पीता
 भास्वत्यणूपमा। तस्याः शिखाया मध्ये परमात्मा

व्यवस्थितः। स ब्रह्म स शिवः स हरिः सेन्द्रः सोऽक्षरः
परमः स्वराट्॥ ऋतं सत्यं परं ब्रह्म पुरुषं कृष्णपिङ्गलम्।
ऊर्ध्वरेतं विरूपाक्षं विश्वरूपाय वै नमो नमः।

नारायणाय विद्महे वासुदेवाय धीमहि। तन्नो विष्णुः
प्रचोदयात्।

विष्णोर्नु कं वीर्याणि प्रवोचं यः पार्थिवानि विममे रजांसि
यो अस्कंभायदुत्तरं सधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायो
विष्णोरराटमसि विष्णोः पृष्ठमसि विष्णोः श्रित्रेस्थो विष्णोः
स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवमसि वैष्णवमसि विष्णवे त्वा॥

॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

॥ कृणुष्व पाजः ॥

(तेत्तिरीयसंहिता १.२.१४)

कृणुष्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवां इभेन।
तृष्वीमनु प्रसितिं द्रूणानोऽस्तांसि विध्यं रक्षसस्तपिष्ठैः। तवं
भ्रमासं आशुया पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः। तपूष्प्यग्रे
जुह्वा पतङ्गानसन्दितो वि सृज विष्वगुल्काः। प्रति स्पशो

वि सृज॑ तूर्णि॑तमो॒ भवा॑ पा॒युर्विशो॑ अ॒स्या अद॑ब्धः। यो नो॑
 दूरे॑ अ॒घश॑सो॒ यो अ॒न्त्यग्रे॑ मा॒किष्टे॑ व्यथि॒रा द॑धर्षीत्॥१॥
 उद॑ग्रे तिष्ठ॒ प्रत्याऽऽत॑नुष्व॒ न्यमि॑त्रा॒ ओष॑तात्तिग्महेते। यो
 नो॒ अरा॑ति॒ समि॑धान च॒क्रे नी॒चा तं ध॑क्ष्यत॒सं न शु॑ष्कम्।
 ऊ॒र्ध्वो भ॑व॒ प्रति॑ वि॒ध्याध्य॑स्मदा॒विष्कृ॑णुष्व॒ दैव्या॑न्यग्रे। अ॒व
 स्थि॒रा त॑नुहि यातुज॒नां जा॒मिमजा॑मिं प्र मृ॒णीहि॑ शत्रून्। स
 ते॒ जाना॑ति सु॒मतिं॑ य॒विष्ट॒ य ई॒वते॒ ब्रह्म॑णे गा॒तुमैर॑त्॥२॥
 विश्वा॑न्यस्मै सु॒दिना॑नि रा॒यो द्यु॒म्रान्य॑र्यो वि दुरो॑ अ॒भि द्यौ॑त्।
 सेद॑ग्रे अस्तु सु॒भगः॑ सु॒दानु॑र्यस्त्वा॒ नित्ये॑न ह॒विषा॒ य उ॒क्थैः।
 पिप्री॑षति॒ स्व आ॑युषि दुरो॒णे विश्वे॑द॒स्मै सु॒दिना॒ साऽसं॑दिष्टिः।
 अर्चा॑मि ते सु॒मतिं॑ घोष्य॒र्वाख्यं॑ ते॒ वा॒वाता॑ जरतामि॒यङ्गीः॥३॥
 स्वश्वा॑स्त्वा सु॒रथा॑ म॒र्जये॑मा॒स्मे क्ष॒त्राणि॑ धा॒रये॑रनु द्यून्।
 इ॒ह त्वा॒ भूर्या॑ च॒रेदु॑प॒ त्मन्दो॑षा॒वस्तर्दी॑दिवा॒ सम॑नु द्यून्।
 कीड॑न्तस्त्वा सु॒मन॑सः स॒पेमा॑भि द्यु॒म्रा त॑स्थि॒वा सो
 जना॑नाम्। यस्त्वा॒ स्वश्वः॑ सु॒हिर॑ण्यो अ॒ग्न उप॑याति॒
 वसु॑मता॒ रथे॑न। तस्य॑ त्रा॒ता भ॑वसि॒ तस्य॑ सखा॒
 यस्त॑ आति॒थ्यमा॑नुष॒गजु॑जोषत्। म॒हो रु॑जामि ब॒न्धुता॑

वचोभिस्तन्मा पितुर्गोतमादन्वियाय॥४॥

त्वं नो अस्य वचसश्चिकिद्धि होतर्यविष्ठ सुक्रतो दमूनाः।
अस्वंप्रजस्तरणयः सुशेवा अतन्द्रासोऽवृका अश्रमिष्ठाः। ते
पायवः सध्रियश्चो निषद्याऽग्ने तवं नः पान्त्वमूरा ये पायवो
मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं दुरितादरक्षन्। ररक्ष
तान्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद्रिपवो ना ह देभुः॥५॥

त्वया वयं सधन्यस्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम वाजान्। उभा
शंसां सूदय सत्यतातेऽनुष्ठुया कृणुह्यहयाण। अया ते अग्ने
समिधा विधेम प्रति स्तोमं शस्यमानं गृभाय। दहाऽशसो
रक्षसः पाह्यस्मान्द्रुहो निदो मित्रमहो अवद्यात्। रक्षोहणं
वाजिनमाऽऽजिघर्षि मित्रं प्रथिष्ठमुपं यामि शर्म। शिशानो
अग्निः क्रतुभिः समिद्धः स नो दिवा स रिषः पातु नक्तम्॥६॥

वि ज्योतिषा बृहता भ्रात्यग्निराविर्विश्वानि कृणुते महित्वा।
प्रादेवीर्मायाः संहते दुरेवाः शिशीते शृङ्गे रक्षसे विनिक्षे।
उत स्वानासो दिविषन्त्वग्नेस्तिग्मायुधा रक्षसे हन्तवा
उ। मदं चिदस्य प्ररुजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो
अदेवीः॥७॥[१.२.१४]

॥ रक्षोहणो वलगहनः ॥

(तैत्तिरीयसंहिता १.३.२)

रक्षो॒हणो॑ वलग॒हनो॑ वैष्ण॒वान्ख॑नामीद॒म॒हं तं व॑लग॒मुद्व॑पामि
 यं नः॑ स॒मानो॑ यमस॒मानो॑ निच॒खाने॑दमे॒न॒म॒ध॒रं करो॑मि यो
 नः॑ स॒मानो॑ योऽस॒मानो॑ऽराती॒यति॑ गा॒य॒त्रेण॑ छ॒न्द॒साऽव॑बाढो
 वलगः॑ किम॒त्र भ॒द्रं तन्नौ॑ स॒ह वि॒राड॑सि स॒प॒त्न॒हा स॒म्राड॑सि
 भ्रातृ॒व्य॒हा स्व॒राड॑स्यभिमाति॒हा वि॑श्वा॒राड॑सि वि॒श्वा॑सां
 ना॒ष्ट्राणा॑ ह॒न्ता (३)

रक्षो॒हणो॑ वलग॒हनः॑ प्रोक्षा॑मि वैष्ण॒वान् रक्षो॒हणो॑ वलग॒हनो॑-
 ऽव॑ नयामि वैष्ण॒वान् यवो॑ऽसि य॒वया॑स्मद्वेषो॑ य॒वया॑रा॒ती
 रक्षो॒हणो॑ वलग॒हनो॑ऽव॑ स्तृणामि वैष्ण॒वान् रक्षो॒हणो॑
 वलग॒हनो॑ऽभि जु॒होमि॑ वैष्ण॒वान् रक्षो॒हणो॑ वलग॒हना॑वुप॑
 दधामि वैष्ण॒वी रक्षो॒हणो॑ वलग॒हनो॑ पर्यू॑हामि वैष्ण॒वी
 रक्षो॒हणो॑ वलग॒हनो॑ परि॑ स्तृणामि वैष्ण॒वी रक्षो॒हणो॑
 वलग॒हनो॑ वैष्ण॒वी बृ॒हन्न॑सि बृ॒हद्वा॑वा बृ॒हती॑मिन्द्रा॒य वाच॑
 वद॥ (४)

॥ सोमाय पितृमते ॥

(तैत्तिरीयसंहिता १.८.५)

सोमा॑य पि॒तृम॑ते॒ पुरो॑डाशः॒ षट्क॑पालं॒ निर्व॑पति पि॒तृभ्यो॑
 ब॒र्हिष॑द्भ्यो॒ धा॒नाः पि॒तृभ्यो॑ऽग्नि॒ष्वात्तेभ्यो॑ऽभिवा॒न्यायै॑ दु॒ग्धे
 म॒न्थमे॒तत् ते॑ तत् ये च॒ त्वाम॑न्वे॒तत् ते॑ पितामह॒ प्रपिता॑मह॒
 ये च॒ त्वाम॑न्व॒त्र पि॒तरो॑ यथाभा॒गं म॑न्दध्वः॒ सुस॑न्द॒शं त्वा
 व॒यं म॑घ॒वन् म॑न्दिषी॒महि॑॥ प्र नूनं॒ पूर्ण॑वन्धुरः॒ स्तु॒तो या॑सि
 व॒शाः अनु॑॥ योजा॒ न्विन्द्र॑ ते॒ हरी॑॥ (७)

अक्ष॑न्नमी॒मद॑न्त॒ ह्यव॑ प्रि॒या अ॑धूषत॥ अस्तो॑षत॒ स्वभा॑नवो
 वि॒प्रा न॑वि॒ष्ठया॒ म॒ती॥ योजा॒ न्विन्द्र॑ ते॒ हरी॑॥ अक्ष॑न्
 पि॒तरोऽमी॑मदन्त॒ पि॒तरोऽती॑तृपन्त॒ पि॒तरोऽमी॑मृजन्त
 पि॒तरः॑॥ परे॑त पि॒तरः॒ सोम्या॑ ग॒म्भीरैः॒ प॒थिभिः॒ पू॒र्व्यैः॑॥ अथा॑
 पि॒तृन्सु॑वि॒दत्रा॑ः॒ अ॒पी॑त॒ य॒मेन॒ ये स॑ध॒मादं॒ म॑दन्ति॥ मनो॑
 न्वा हु॑वामहे॒ नारा॑शः॒ सेन॒ स्तोमे॑न॒ पि॒तृणां॑ च॒ म॒न्म॑भिः॥
 आ (८)

न॑ ए॒तु मनः॒ पुनः॒ ऋ॒त्वे द॑क्षा॒य जी॒वसे॑॥ ज्योक् च॒ सूर्य॑
 दृ॒शे॥ पुन॑र्नः॒ पि॒तरो॒ मनो॑ ददा॒तु दै॒व्यो ज॑नः॥ जी॒वं ब्रा॑तः॑

सचेमहि॥ यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत द्यां यन्मातरं पितरं वा
जिहि॥सिम॥ अग्निर्मा तस्मादेनसो गार्हपत्यः प्र मुञ्चतु
दुरिता यानि चकृम करोतु मामनेनसम्॥ (९)

॥उशन्तस्त्वा हवामहे॥

(तैत्तिरीयसंहिता २.६.१२)

उशन्तस्त्वा हवामह उशन्तः समिधीमहि। उशन्नुशत आ
बह पितृन् हविषे अत्तवे। त्व॥ सोम प्रचिकितो मनीषा
त्व॥ रजिष्ठमनु नेषि पन्थाम्। तव प्रणीती पितरो न इन्दो
देवेषु रत्नमभजन्त धीराः। त्वया हि नः पितरः सोम पूर्वे
कर्माणि चक्रुः पवमान धीराः। वन्वन्नवातः परिधी॥ रपोर्णु
वीरेभिरश्वैर्मघवा भव (६५)

नः। त्व॥ सोम पितृभिः संविदानोऽनु द्यावापृथिवी आ
ततन्थ। तस्मै त इन्दो हविषा विधेम वय॥ स्याम पतयो
रयीणाम्। अग्निष्वात्ताः पितर एह गच्छत सदःसदः सदत
सुप्रणीतयः। अत्ता हवी॥षि प्रयतानि बर्हिष्यथा रयि॥
सर्ववीरं दधातन। बर्हिषदः पितर ऊत्यर्वाग्निमा वो हव्या

चंकृमा जुषध्वम्। त आ गृतावसा शन्तमेनाथास्मभ्यम् (६६)
 शं योररपो दधात। आहं पितृन्सुविदत्रां अविथ्सि
 नपातश्च विक्रमणं च विष्णोः। बर्हिषदो ये स्वधया सुतस्य
 भजन्त पित्वस्त इहागमिष्ठाः। उपहृताः पितरो बर्हिष्येषु
 निधिषु प्रियेषु। त आगमन्तु त इह श्रुवन्त्वधि ब्रुवन्तु ते
 अवन्त्वस्मान्। उदीरतामवर उत्परांस उन्मध्यमाः पितरः
 सोम्यासः। असुम् (६७)

य ईयुरवृका ऋतज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु। इदम्पितृभ्यो
 नमो अस्त्वद्य ये पूर्वासो य उपरास ईयुः। ये पार्थिवे
 रजस्या निषत्ता ये वा नूनं सुवृजनांसु विक्षु। अधा
 यथा नः पितरः परांसः प्रत्नासो अग्न ऋतमांशुषाणाः।
 शुचीदयन्दीधितिमुक्थशासः क्षामा भिन्दन्तो अरुणीरपं व्रत्र।
 यदग्ने (६८)

कव्यवाहन पितृन् यक्ष्यतावृधः। प्र च हव्यानि वक्ष्यसि
 देवेभ्यश्च पितृभ्य आ। त्वमग्न ईडितो जातवेदो-
 ऽवाङ्मुव्यानि सुरभीणि कृत्वा। प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते
 अक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता हवींषि। मातली कव्यैर्यमो

अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिर्ऋक्भिर्वावृधानः। या३श्च देवा वावृधुर्ये
च देवान्स्वाहान्ये स्वधयान्ये मंदन्ति। (६९)

इमं यम प्रस्तुरमा हि सीदाङ्गिरोभिः पितृभिः संविदानः।
आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता वहन्त्वेना राजन् हविषा
मादयस्व। अङ्गिरोभिरा गंहि यज्ञियैभिर्यमं वैरूपैरिह
मादयस्व। विवस्वन्त९ हुवे यः पिता तेऽस्मिन् यज्ञे
बर्हिष्या निषद्य। अङ्गिरसो नः पितरो नवग्वा अथर्वाणो
भृगवः सोम्यासः। तेषां वय९ सुमतौ यज्ञियानामपि भद्रे
सौमनसे स्याम॥ (७०)

॥ भक्षेहि मा विश ॥

(तैत्तिरीयसंहिता ३.२.५)

भक्षेहि मा विश दीर्घायुत्वाय शन्तनुत्वाय रायस्पोषाय वर्चसे
सुप्रजास्त्वायेहि वसो पुरोवसो प्रियो मे हृदोऽस्यश्विनोस्त्वा
बाहुभ्या९ सध्यासम् नृचक्षसं त्वा देव सोम सुचक्षा अव
ख्येषम् मन्द्राभिभूतिः केतुर्यज्ञानां वाग्जुषाणा सोमस्य
तृप्यतु मन्द्रा स्वर्वाच्यदितिरनाहतशीर्ष्णी वाग्जुषाणा
सोमस्य तृप्यत्वेहि विश्वचर्षणे (१६)

शम्भूर्मयोभूः स्वस्ति मा हरिवर्ण प्र चर क्रत्वे दक्षाय
 रायस्पोषाय सुवीरतायै मा मा राजन्वि बीभिषो मा मे हार्दि
 त्विषा वंधीः। वृषणे शुष्मायायुषे वर्चसे॥ वसुमद्गणस्य सोम
 देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्रच्छन्दस इन्द्रपीतस्य
 नराशंसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो
 भक्षयामि रुद्रवद्गणस्य सोम देव ते मतिविदो माध्यंदिनस्य
 सवनस्य त्रिष्टुच्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्य (१७)
 पितृपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयाम्यादित्यवद्गणस्य
 सोम देव ते मतिविदस्तृतीयस्य सवनस्य जगतीच्छन्दस
 इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत
 उपहृतस्योपहृतो भक्षयामि। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः
 सोम वृष्णियम्। भवा वाजस्य सङ्गथे। हिन्वं मे गात्रा
 हरिवो गुणान्मे मा वि तीतृषः। शिवो मे सप्तर्षीनुप तिष्ठस्व
 मा मेऽवाङ्गाभिमति (१८)

गाः। अपाम सोमममृता अभूमादर्शम् ज्योतिरविदाम देवान्।
 किमस्मान्कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य। यन्म
 आत्मनो मिन्दाभूदग्निस्तत्पुनराहार्जातवेदा विचर्षणिः।

पुनरग्निश्चक्षुरदात्पुनरिन्द्रो बृहस्पतिः। पुनर्मे अश्विना
युवं चक्षुरा धत्तमक्ष्योः। इष्टयं जुषस्ते देव सोम
स्तुतस्तोमस्य (१९)

शस्तोक्थस्य हरिवत् इन्द्रपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो
भक्षयामि। आपूर्याः स्था मा पूरयत प्रजया च धनेन च।
एतत्ते तत् ये च त्वामन्वेतत्ते पितामह प्रपितामह ये च
त्वामन्वत्र पितरो यथाभागम्मन्दध्वम् नमो वः पितरो रसाय
नमो वः पितरः शुष्माय नमो वः पितरो जीवाय नमो वः
पितरः (२०)

स्वधायै नमो वः पितरो मन्यवे नमो वः पितरो घोराय पितरो
नमो वो य एतस्मिँल्लोके स्थ युष्माङ्स्तेऽनु यैऽस्मिँल्लोके मां
तेऽनु य एतस्मिँल्लोके स्थ यूयं तेषां वसिँष्ठा भूयास्तु यै-
ऽस्मिँल्लोकेऽहं तेषां वसिँष्ठो भूयासं प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो
विश्वा जातानि परि ता बभूव (२१)

यत्कांमास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयं स्याम पतयो
रयीणाम्। देवकृतस्यैनसोऽवयजनमसि मनुष्यकृतस्यैनसो-
ऽवयजनमसि पितृकृतस्यैनसोऽवयजनमस्यप्सु धौतस्य

सोम देव ते नृभिः सुतस्येष्टयंजुषः स्तुतस्तोमस्य
 शस्तोक्थस्य यो भक्षो अश्वसनिर्यो गोसनिस्तस्य ते
 पितृभिर्भक्षं कृतस्योपहृतस्योपहृतो भक्षयामि॥ (२२)

॥ ध्रुवासि धरुणास्तृता ॥

(तैत्तिरीयसंहिता ४.२.९)

ध्रुवासि धरुणास्तृता विश्वकर्मणा सुकृता। मा त्वा समुद्र
 उद्वधीन्मा सुपर्णोऽव्यथमाना पृथिवीं दृह। प्रजापतिस्त्वा
 सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे व्यचस्वतीम्प्रथस्वतीम्प्रथोऽसि
 पृथिव्यसि भूरसि भूमिरस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य
 भुवनस्य धर्त्री पृथिवीं यच्छ पृथिवीं दृह पृथिवीं
 मा हिंसीर्विश्वस्मै प्राणायानाय व्यानायोदानाय
 प्रतिष्ठायै (३६)

चरित्रायाग्निस्त्वाभि पातु मद्या स्वस्त्या छुर्दिषा शन्तमेन
 तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद। काण्डात्काण्डात् प्ररोहन्ती
 परुषःपरुषः परि। एवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन
 च। या शतेन प्रतनोषि सहस्रेण विरोहसि। तस्यास्ते
 देवीष्टके विधेम हविषा वयम्। अषाढासि सहमाना

सह॑स्वारा॑तीः सह॑स्वारा॑तीय॒तः सह॑स्व॒ पृ॒त॒नाः सह॑स्व
पृ॒त॒न्य॒तः। सह॑स्र॒वीर्या॑ (३७)

अ॒सि॒ सा मा॑ जि॒न्व। मधु॑ वा॒ता ऋ॒ताय॑ते मधु॑ क्षरन्ति॒
सिन्ध॑वः। मा॒ध्वी॒र्नः स॒न्त्वोष॑धीः। मधु॑ न॒क्त॑मु॒तोष॑सि॒
मधु॑म॒त्पार्थि॑व॒ः रजः॑। मधु॑ द्यौर॑स्तु नः पि॒ता। मधु॑मान्नो
व॒न॒स्पति॑र्मधु॑मा॒ः अस्तु॑ सूर्यः॑। मा॒ध्वी॒र्गावो॑ भवन्तु नः।
म॒ही द्यौः पृ॑थि॒वी च॑ न इ॒मं य॒ज्ञमि॑मिक्षताम्। पि॒पृ॒तां नो॒
भरी॑मभिः। तद्वि॒ष्णोः पर॑मम् (३८)

प॒दः सदा॑ पश्यन्ति सूर्यः॑। दि॒वीव॑ चक्षुरा॑त॒तम्। ध्रु॒वासि॑
पृथि॒वि सह॑स्व पृ॒त॒न्य॒तः। स्यू॒ता दे॒वेभि॑र॒मृते॑नागाः। यास्ते॑
अ॒ग्ने सूर्ये॑ रुचं॑ उ॒द्यतो॑ दि॒वमा॑त॒न्वन्ति॑ र॒श्मिभिः॑। ताभिः॑
सर्वा॑भी रु॒चे जना॑य नस्कृ॒धि। या वो॑ दे॒वाः सूर्ये॑ रुचो॒
गोष्व॑श्चेषु॒ या रुचः॑। इन्द्रा॑ग्नी॒ ताभिः॑ सर्वा॑भी रुचं॑ नो धत्त
बृह॑स्पते। वि॒राट् (३९)

ज्योति॑र॒धारय॑त्स॒म्राड्ज्योति॑र॒धारय॑त्स्व॒राड्ज्योति॑र॒धारय॑त्। अ॒ग्ने
यु॒क्ष्वा हि ये तवा॑श्वा॒सो दे॒व सा॒धवः॑। अरं॑ वह॑न्त्या॒शवः॑। यु॒क्ष्वा
हि दे॒वहू॑त॒माः अ॒श्वाः अ॒ग्ने र॒थीरि॑व। नि होता॑ पू॒र्व्यः सं॒दः।

द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः।
 तृतीयं योनिमनु सञ्चरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त (४०)
 होत्राः। अभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्रेवैश्वानरस्य च।
 अग्निर्ज्योतिषा ज्योतिष्मान्नुक्मो वर्चसा वर्चस्वान्। ऋचे त्वा
 रुचे त्वा समिथ्स्रवन्ति सरितो न धेनाः। अन्तरहृदा मनसा
 पूयमानाः। घृतस्य धारा अभि चाकशीमि। हिरण्ययो वेतसो
 मध्य आसाम्। तस्मिन्सुपर्णो मधुकृत्कुलायी भजन्नास्ते मधु
 देवताभ्यः। तस्यासते हरयः सप्त तीरै स्वधां दुहाना अमृतस्य
 धाराम्॥ (४१)

॥ यास्ते अग्ने ॥

(तैत्तिरीयसंहिता ५.७.८)

यास्ते अग्ने समिधो यानि धाम या जिह्वा जातवेदो यो
 अर्चिः। ये ते अग्ने मेडयो य इन्द्रवस्तेभिरात्मानं चिनुहि
 प्रजानन्। उथ्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वाहैतस्य क्रियते
 किं वा न यद्वा अध्वर्युरग्नेश्चिन्वन्नन्तरेत्यात्मनो वै तदन्तरेति
 यास्ते अग्ने समिधो यानि (३३)

धामेत्याहुँषा वा अग्नेः स्वयञ्चितिरग्निरेव तदग्निं चिनोति
 नाध्वर्युरात्मनोऽन्तरैति चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नयं इमं
 नो यज्ञं नयतु प्रजानन्। घृतम्पिन्वन्नजरं सुवीरं ब्रह्म
 समिद्धवत्याहुतीनाम्। सुवर्गाय वा एष लोकायोप धीयते
 यत्कूर्मश्चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नय इत्याह (३४)

दिश एवैतेन प्र जानातीमं नो यज्ञं नयतु प्रजानन्नित्याह
 सुवर्गस्य लोकस्याभनीत्यै ब्रह्म समिद्धवत्याहुतीनामित्याह
 ब्रह्मणा वै देवाः सुवर्गं लोकमायन् यद्ब्रह्मण्वत्योपदधाति
 ब्रह्मणैव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति प्रजापतिर्वा एष
 यदग्निस्तस्य प्रजाः पशवश्छन्दांसि रूपं सर्वान्
 वर्णानिष्टकानां कुर्याद्रूपेणैव प्रजां पशूञ्छन्दांस्यव रुन्दे-
 ऽथो प्रजाभ्य एवैनम्पशुभ्यश्छन्दोभ्योऽवरुद्धं चिनुते॥ (३५)

(तेतिरीय-ब्राह्मणम्/अष्टकम्-१/प्रश्नः-२/अनुवाकः-३)

सन्ततिर्वा एते ग्रहाः। यत्परः सामानः। विषूवान्दिवाकीर्त्यम्।
 यथा शालायै पक्षसी। एव संवत्सरस्य पक्षसी। यदेतेन
 गृह्येरन्। विषूची संवत्सरस्य पक्षसी व्यवस्रसेयाताम्।
 आर्तिमाच्छेयुः। यदेते गृह्यन्ते। यथा शालायै पक्षसी मध्यमं

व॒॒श॒म॒भि॒ सं॒मा॒य॒च्छ॑ति॥३३॥

ए॒व॒ सं॒व॒त्स॒र॒स्य॒ प॒क्ष॑सी॒ दि॒वा॒की॒र्त्य॑म॒भि॒ सं॒ त॑न्वन्ति।
ना॒र्ति॒मा॒च्छ॑न्ति। ए॒क॒वि॒॒श॒म॒ह॑र्भवति। शु॒क्रा॒ग्रा॒ ग्र॒हा॑ गृह्यन्ते।
प्र॒त्यु॒त्त॑ब्ध्यै॒ स॒य॒त्वा॒य॑। सौ॒र्य॑ ए॒त॒द॒हः॑ प॒शु॒रा॒ल॑भ्यते। सौ॒र्यो॑-
ऽति॒ग्रा॒ह्यो॑ गृह्यते। अ॒ह॑रे॒व रू॒पेण॑ स॒म॑र्धयन्ति। अथो॒ अ॒हं
ए॒वैष॑ ब॒लि॒र्ह्य॑ते। स॒प्तै॒त॒द॒ह॑रति॒ग्रा॒ह्या॑ गृह्यन्ते॥३४॥

स॒प्त॒ वै शी॑र्ष॒ण्याः॑ प्रा॒णाः। अ॒सा॒वा॒दि॒त्यः॑ शि॒रः॑
प्र॒जा॒ना॑म्। शी॒र्ष॒न्ने॒व प्र॒जा॒ना॑ प्रा॒णान्द॑धाति। तस्मा॑त्स॒प्त
शी॒र्ष॒न्प्रा॒णाः। इन्द्रो॑ वृ॒त्र॒ ह॒त्वा। अ॒सु॒रा॒न्प॒रा॒भा॒व्य॑। स
इ॒माँल्लो॒का॒न्भ्य॑जयत्। तस्या॒सौ लो॒कोऽन॑भिजित आसीत्।
तं वि॒श्वक॑र्मा भू॒त्वाऽभ्य॑जयत्। यद्वै॑श्वक॒र्म॒णो गृ॑ह्यते॥३५॥

सु॒व॒र्ग॒स्य॑ लो॒कस्या॑भिजित्यै। प्र वा ए॒ते॑ऽस्मा॒ल्लो॒काच्च॑वन्ते।
ये वै॑श्वक॒र्म॒णं गृ॑ह्यते। आ॒दि॒त्यः॑ श्वो गृह्यते। इ॒यं वा
अ॒दि॒तिः। अ॒स्यामे॒व प्र॒ति॑ तिष्ठन्ति। अ॒न्यो॑न्यो गृह्यते।
वि॒श्वान्ये॑वा॒न्येन॑ क॒र्माणि॑ कु॒र्वा॒णा य॑न्ति। अ॒स्याम॑न्ये॒न प्र॒ति॑
तिष्ठन्ति। ता॒वाऽप॑रा॒र्धात्स॑व॒त्स॒र॒स्या॒न्यो॑न्यो गृह्यते। तावु॒भौ

स॒ह म॑हाव॒रते॑ गृ॒ह्येते। य॒ज्ञस्यै॑वान्तं॑ ग॒त्वा। उ॒भयो॑र्लो॒कयोः॑
प्रति॑ तिष्ठन्ति। अ॒र्क्यमु॑क्थं भ॑वति। अ॒न्नाद्य॒स्याव॑रु॒द्ध्यै॥३६॥

(तैत्तिरीयकाठकम्/प्रश्नः-३/अनुवाकः-९)

ऋ॒चां प्रा॑चीं म॒हती॑ दि॒गुच्य॑ते। दक्षि॑णामा॒हुर्यजु॑षामपा॒राम्।
अथ॑र्व॒णामङ्गि॑रसां प्र॒तीचीं॑। साम्ना॒मुदी॑ची म॒हती॑ दि॒गुच्य॑ते।
ऋ॒ग्भिः पूर्वा॑ह्ने दि॒वि दे॒व ई॑यते। य॒जुर्वे॑दे तिष्ठति॒ मध्ये॑
अ॒हः। सा॒मवे॑देना॒ऽस्तम॑ये म॒हीय॑ते। वेदै॑रशू॒न्यस्त्रि॑भिरे॒ति
सूर्यः॑। ऋ॒ग्न्यो जा॒ताः स॑र्व॒शो मूर्ति॑माहुः। सर्वा॑ गति॒र्याजु॑षी
हैव॑ शश्वत्॥४९॥

सर्वं॑ तेजः॑ सा॒मरूप्य॑ः हं शश्वत्। सर्वं॑ हे॒दं ब्र॑ह्म॒णा
हैव॑ सृष्टम्। ऋ॒ग्न्यो जा॒तं वैश्यं॑ वर्ण॑माहुः। य॒जुर्वे॑दं
क्ष॒त्रिय॒स्याऽऽहु॑र्योनिम्। सा॒मवे॑दो ब्रा॒ह्मणा॑नां प्रसू॑तिः।
पूर्वे॑ पूर्वे॒भ्यो वच॑ ए॒तदू॑चुः। आ॒दर्श॑म॒ग्निं चि॑न्वा॒नाः।
पूर्वे॑ वि॒श्वसृ॒जोऽमृ॑ताः। श॒तं व॑र्षसह॒स्राणि॑। दी॒क्षिताः॑
स॒त्रमा॑सत॥५०॥

तप॑ आसीद्ब्र॒ह्मप॑तिः। ब्र॒ह्म ब्र॒ह्माऽभ॑वत्स्व॒यम्। स॒त्यः ह॒

होतैषामासीत्। यद्विश्वसृज आसत। अमृतमेभ्य उदगायत्।
 सहस्रं परिवत्सरान्। भूतं हं प्रस्तोतैषामासीत्।
 भविष्यत्प्रति चाहरत्। प्राणो अध्वर्युरभवत्। इदं सर्वं
 सिषासताम्॥५१॥

अपानो विद्वानावृतः। प्रतिप्रातिष्ठदध्वरे। आर्तवा
 उपगातारः। सदस्यां ऋतवोऽभवन्। अर्धमासाश्च
 मासाश्च। चमसाध्वर्यवोऽभवन्। अशं सद्ब्रह्मणस्तेजः।
 अच्छावाकोऽभवद्यशः। ऋतमेषां प्रशास्ताऽऽसीत्।
 यद्विश्वसृज आसत॥५२॥

ऊर्ग्राजानमुदवहत्। ध्रुवगोपः सहोऽभवत्। ओजोऽभ्यष्टौ-
 द्वाव्यणः। यद्विश्वसृज आसत। अपचितिः पोत्रीयामयजत्।
 नेष्ट्रीयामयजत्त्विषिः। आग्नीद्धाद्विदुषी सत्यम्। श्रद्धा
 हैवायजत्स्वयम्। इरा पत्नी विश्वसृजाम्। आकूतिरपिन-
 डुविः॥५३॥

इध्मं ह क्षुच्चैभ्य उग्रे। तृष्णा चाऽऽवहतामुभे। वागेषां
 सुब्रह्मण्याऽऽसीत्। छन्दोयोगान् विजानती। कल्पतन्त्राणि
 तन्वानाऽहः। सःस्थाश्च सर्वशः। अहोरात्रे पशुपाल्यौ।

मुहूर्ताः प्रे॒ष्या॑ अ॒भवन्। मृ॒त्युस्तद॑भवद्भा॒ता। श॒मि॒तो॒ग्नो वि॒शां
पतिः॥५४॥

वि॒श्व॒सृ॒जः प्रथ॑माः स॒त्रमा॑सत। स॒हस्र॑स॒मं प्र॑सु॒तेन॒ यन्तः॑।
ततो॑ ह जज्ञे॒ भुव॑नस्य गो॒पाः। हि॒र॒ण्म॒यः श॒कुनि॑र्ब्रह्म॒
नाम॑। येन॒ सूर्य॑स्तप॑ति॒ तेज॑से॒द्धः। पि॒ता पु॒त्रेण॑ पि॒तृमा॑न्
योनि॑यो॒नौ। नावे॑दवि॒न्मनु॑ते॒ तं बृ॑हन्त॒म्। स॒र्वानु॑भु॒मात्मा॑नः
सम्प॑रा॒ये। ए॒ष नि॒त्यो म॑हि॒मा ब्रा॑ह्म॒णस्य॑। न क॑र्म॒णा वर्ध॑ते
नो क॑नी॒यान्॥५५॥

तस्यै॒वाऽऽत्मा॑ प॒दवि॑त्तं वि॒दित्वा॑। न क॑र्म॒णा लि॑प्यते
पाप॑केन। प॒ञ्चप॑श्चा॒शत॑स्त्रिवृ॒तः सं॒वत्स॑राः। प॒ञ्चप॑श्चा॒शतः
प॒ञ्चद॑शाः। प॒ञ्चप॑श्चा॒शतः सप्त॑द॒शाः। प॒ञ्चप॑श्चा॒शतं
एक॑विं॒शाः। वि॒श्व॒सृ॒जाः सह॑स्रसं॒वत्स॑रम्। ए॒तेन॒
वै वि॒श्व॒सृ॒जं इ॒दं वि॒श्वम॑सृजन्त। यद्वि॒श्वम॑सृजन्त।
तस्मा॑द्वि॒श्व॒सृ॒जः। वि॒श्वमे॑ना॒ननु॑ प्रजा॑यते। ब्रह्म॑णः सायु॑ज्यः
सलो॒कता॑ यन्ति। ए॒तासा॑मे॒व दे॒वता॑नाः सायु॑ज्यम्।
सा॒ष्टि॒ताः समा॑नलो॒कता॑ यन्ति। य ए॒तदु॑प॒यन्ति॑। ये
चै॒न॒त्प्राहुः॑। येभ्य॑श्चै॒न॒त्प्राहुः॑॥५६॥ ॐ॥

This PDF was downloaded from <http://stotrasamhita.github.io>.

GitHub: <http://stotrasamhita.github.io> | <http://github.com/stotrasamhita>

Credits: <http://stotrasamhita.github.io/about/>
